

адаптувати програми та методики до потреб конкретної групи учнів і студентів та забезпечити максимальний позитивний вплив на їхній розвиток та самопочуття.

Такий підхід до соціально-педагогічного супроводу дітей та молоді в період відновлення після війни сприятиме їхньому успішній адаптації, стабілізації емоційного стану та підтримці здорового розвитку, що є важливим для майбутнього суспільства.

Список використаних джерел

1. Освіта і наука України в умовах воєнного стану інформаційно-аналітичний збірник. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

2. Психосоціальна допомога дитині під час війни: результати дослідження про виклики й можливості для представників шкільних психологів та соціальних педагогів. URL : <https://prosvitcenter.org/en/library/psykhosotsialna-dopomoha-dytyni-pid-chas-viyny-rezultaty-doslidzhennia-pro-vyklyky-y-mozhlyvosti-dlia-predstavnykiv-shkilnykh-psykholohiv-ta-sotsialnykh-pedahohiv/>

3. Результати дослідження “Становище внутрішньо переміщених сімей із дітьми, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу в умовах війни” URL : https://sos-ukraine.org/wp-content/uploads/2023/02/rezultaty-doslidzhennya-dity-i-vijna-veresen-lystopad-2022r.pdf?fbclid=IwAR2caK2OMR0jW-JvkXut0Hk6p2FTdAxO_7E-l7OmiedFU2ZPJSsUrsRRuL8

***Інна РОГАЛЬСЬКА-ЯБЛОНСЬКА,
м. Київ,***

старший науковий співробітник лабораторії соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інституту проблем виховання НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор

СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті закладено підходи до вирішення проблеми організації виховного процесу в умовах цифровізації освіти. Зміни, зумовлені процесом цифровізації освітнього та виховного простору, загострюють низку проблем соціального, психологічного, етичного, здоров'язберезувального, комунікативного, характеру, що безумовно змінює функціонування різноманітних соціальних інституцій, зокрема освітнього закладу як провідної соціальної інституції виховання нового цифрового покоління сучасних дітей.

Ключові слова: виховний процес, цифровізація, соціальні інституції, сучасне покоління дітей.

Однією з найбільш важливих та стійких тенденцій модернізації сучасного освітнього процесу є його цифровізація, яка актуалізувала переосмислення освітнього і виховного простору в аспекті розширення його цифрового контенту, значно розширивши виховні можливості й інструментарій сучасного педагога при розв'язанні завдання конструювання перспективних виховних стратегій в цифровому світі. Водночас, цифровізація виховного та освітнього процесу кардинально змінила їх характер і потребує осмислення змін, викликаних нею, ефектів інформаційно-психологічного впливу на учнів, аналізу потенційних і реальних загроз для особистості дитини, проблем і викликів використання цифрового навчання та ризиків, що руйнують здоров'я дітей. Відтак, зміни, зумовлені процесом цифровізації освітнього та виховного простору, загострюють низку проблем соціального, психологічного, здоров'язбережувального, комунікативного, етичного характеру, що безумовно змінює функціонування різноманітних соціальних інституцій, серед яких особливе місце посідає освітній заклад як провідна соціальна інституція виховання сучасних дітей. Так, процес цифровізації, на думку F. Pettersson, сприяє в цілому розвитку організаційної культура освітнього закладу і формуванню нових практик комунікації, розширенню взаємодії між учнями, батьками, педагогами і керівниками шкіл [4], а цифровізація вимагає більш широкого підходу до досліджень цифрової повсякденної життєдіяльності дітей, розповсюджуючи його на аналіз інтеграції «цифрових технологій в значущі соціальні практики» [5].

Питання визначення особливостей сучасного виховного процесу в умовах цифровізації освіти вимагає уточнення деяких його параметрів. По-перше, з'ясування особливостей сучасного виховного процесу в умовах цифровізації пов'язуємо з метою освіти. Зазначимо, що проблема цілепокладання є однією з найважливіших у педагогічній науці, оскільки тут домінує точка зору, згідно з якою мета освіти завжди стосується особистості: її формування, становлення та функціонування у соціальному середовищі. Важливість технологічного розвитку та необхідність повороту педагогічної практики до людини акцентує постановку проблеми змістовного наповнення загальної виховної мети. Тому у практичній площині «цілеспрямована виховна діяльність у закладах освіти з метою формування розуміння позитивності перспектив технологічного розвитку спрямована на вирішення конкретних виховних завдань технологічно-маркетингового засвоєння й утвердження базових цінностей, наукового світогляду, інтелекту, моралі та естетичних смаків» [2, с. 12]. Напрямами державної політики в галузі виховання стали принципи гуманістичної педагогіки, сформульовані у

законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Концепції виховання дітей і молоді в цифровому просторі. Закладена в них методологія виховання надає пріоритетів всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, акцентуючи на тому, що «виховання в цифровому просторі вимагає раннього формування в дитини психічних новоутворень, необхідних для здорової взаємодії з кіберсередовищем – розуміння різниці між повною базовою реальністю і штучно створеною завдяки людській праці розширеннями – медіареальністю і кіберреальностями (доданою чи віртуальною), за якими стоять цифрові коди і технології» [2, с. 10].

Оскільки людська особистість є основною цінністю, тож її вихованням займаються не тільки відповідні соціальні інститути, а й соціокультурне, духовне, етнічне середовище, а також реальна соціальна дійсність, в якій цифрова реальність стає одним із значущих чинників її виховання та соціалізації. Науковці стверджують: «слід урахувувати ту обставину, згідно з якою виховання в умовах сучасного суспільства певною мірою втрачає свій потенціал. Натомість цифрова форма соціалізації відіграватиме досить дієву особистісно-перетворювальну роль.

І цією перспективою не слід нехтувати» [2, с. 10]. І тут важливо брати до уваги принципи виховання школярів в умовах цифрового простору, до яких вчені вважають доцільним віднести такі: *принцип конфіденційності і безпеки*, (полягає в захисті персональних даних, контролі операцій, ... захисті інформації від втручання чи викривлення, а також можливості її контролю збоку батьків); *принцип індивідуалізації* (передбачає застосування умінь і навичок індивіда в доступі до цифрового простору та отриманні необхідної інформації, вибудовуванні індивідуальної стратегії освіти та виховання); *принцип доступності*, згідно з яким цифровий простір є відкритим, простим у доступі й використанні, а також постійно оновлюваним; *принцип доцільності* спрямовує на використання лише необхідних цифрових методик чи технологій для досягнення виховних цілей; *принцип розвитку* забезпечує реалізацію моральних особистісних якостей, бажання вдосконалюватися, розвивати творчі здібності...; *принцип гнучкості* дозволяє використовувати цифровий контент відповідно до індивідуальних, вікових, потреб, інтересів кожної дитини....; *принцип інноваційності* дає можливість використовувати сучасні інноваційні, у тому числі ...дистанційні форми і методи роботи...; *принцип інтегрованості* забезпечує вивчення розмаїтих

явищ життя на перетині різних наук через залучення відмінних суб'єктів освітнього та виховного процесів [1, с.6,7].

По-друге, визначення особливостей сучасного виховного процесу в умовах цифровізації освіти пов'язуємо із сучасними пошуками у змісті освіти. Її простір сьогодні дедалі більше заповнюється імперативом гуманізму і демократизації, визнанням пріоритетними загальнокультурних та національних цінностей та відповідної сукупності соціально значущих якостей особистості. Це, у свою чергу, акцентує на аксіологічних орієнтирах виховного процесу. Як вказано в Концепції НУШ «виховний процес буде невід'ємною складовою всього освітнього процесу і орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність)» [3, с.19]. Звідси постає проблема пошуку, з одного боку, ефективних способів набуття дитиною соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування загальнокультурних та національних цінностей, а з іншого - їх узгодження з цінностями digital-культури – культури віртуально доповненого світу, який почасти не контролюється дорослими, і в якому широко пропагується тематика агресії, насилля та жорстокості. Як відомо, система цінностей і якостей особистості розвивається через її ставлення до суспільства і держави, до самої себе та інших людей, відображається у її спілкуванні з природою, з мистецтвом, у національних традиціях, сімейному способі життя, у стосунках дітей з дорослими, у спільній діяльності. До цього переліку тепер варто додати цифровий простір. Водночас, підкреслимо, що впровадження цифрових технологій та їх використання у виховному процесі обов'язково вимагає узгодження з базовими цінностями освіти і виховання, щоб «попри існуючі реальні особисті загрози в подальшій динаміці інформаційно-цифрового світу, Людина все ж таки ...зберегла себе і власні інтелектуально-культурні потенції. Умовою цього є повсюдне утвердження виховних принципів духовності в її етичному розумінні» [2, с.9].

По-третє, підхід до визначення особливостей сучасного виховного процесу в умовах цифровізації освіти «спонукає до пошуку балансу використання цифрових технологій та суб'єкт-суб'єктної взаємодії з вихованцем» [1, с. 6]. Загальновідомо, що протягом багатьох десятиліть освіта йшла шляхом організації соціального навчання у спеціально створених умовних формах на основі встановлених державою та суспільством і контрольованих правил, законів, стандартів. Стає

вочевидь зрозумілим, що у період зміни соціально-економічних координат у бік цифровізації, утвердження цифровізації освіти і суспільства середовищем виховання стає не лише реальний, але й віртуальний соціум – у просторі Інтренету, 3D-реальності, за рахунок чого розширюються межі виховного впливу. В умовах сучасної цифровізації освітніх та виховних процесів, швидкої зміни змісту і способів комунікації та зростання інформаційної насиченості середовища життєдіяльності варто зважати на те, що засобами виховання стають практично усі факти життя дитини, як в реальному, так і цифровому просторі. Це означає, що перед виховною практикою постає проблема використання всього спектру інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), зміни формату суб'єкт-суб'єктної взаємодії в різних діалогових ситуаціях та розширення професійних функцій педагогів (тьюторство, менторство, супервізія, коучінг). При цьому важливим є прийняття дорослими значущості віртуального простору у розвитку, соціалізації й виховання дітей нового цифрового покоління. За таких реалій актуалізується проблема пошуку і відбору форм виховної роботи, що відповідають запитам цифрового покоління та зацікавлять сучасних дітей.

Список використаних джерел

1. Виховання дітей та молоді у цифровому просторі : посібник / Журба К. О., Канішевська Л. В., Малиношевський Р. В., Харченко Н. В., Федоренко С. В. Київ, 2022. 124 с.
2. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / Кремень В.Г., Сисоєва С.О., Бех І.Д. та ін. *Вісник НАПН України*. 2022. 4 (2). Режим доступу: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206>
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Б.в., 2016. 34 с. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Pettersson F. Understanding digitalization and educational change in school by means of activity theory and the levels of learning concept. *Education and Information Technologies*. 2021. Vol. 26, iss. 1. P. 187–204.
5. Iivari N., Sharma S., Ventä-Olkkonen L. Digital transformation of everyday life – How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care? *International Journal of Information Management*. Vol. 55. 2020.